

בארות המים

סוכה

איצטבא ודופן עקומה

הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר, ומוציא את הפסול מן הסוכה דאם כן גם גבי אויר נמי נימא הכי עכ"ל, וכ"כ הריטב"א בסוגין בשם רש"י שרואין כאילו נתקרב הדופן בסופו לאיצטבא' וכ"ה בפירוש המיוחס לריב"ן בסוגין (וי"א דהוא מהדורה אחרת של רש"י) וכ"כ הרא"ה בשם יש אומרים, וכ"נ מדברי תוס' הרא"ש (ויעו"ש בשם רש"י) ויעוין היטב במאירי ולהלן.

וב"ה בהלכות פסוקות (לרבי יהודה גאון, בנדמ"ח עמ' קיד) וז"ל כל פחות מד' אמות אמרינן חזייה להאי דופן כמאן דמקרבא גבי סכך דאמי וכשרה עכ"ל והעתיקו הבה"ג (עמ' קלד) כדרכו, וכן משמעות רב נסים גאון בעירוזין (ד' ז) דופן עקומה מפורשת בפרק א' מסוכה בית שנפחת כו' נידון זה הכותל שלבית כאילו הוא סמוך לסיכוך ורואין כאילו הוא דופן עקומה ונכשיר בו הסוכה עכ"ל [וכ"כ המגיד משנה (פ"ד מסוכה הי"ד) בשם הגאונים] וכן נראה לכאור' מלשון רבינו חננאל לקמן בסמוך בסוגיא דחקק וז"ל לגבי הדופן עקומה הדופן מיהא איתיה ולקרוביה הוא דבעינן הלכך עד ד' אמות כעקומה חשבינן לה עכ"ל (וא"מ).

בשיטת הראשונים דחשבינן לדופן כמאן דמקרבא לסכך - בשיטת הראשונים דגדר הדין דחשבינן לדופן כאילו נתקרבה לסכך, מצינו נמי כמה שיטות, דריהטת לשון הרמב"ם 'כאילו המחילות נוגעות באיצטבא' משמע לכאורה דדיינינן כאילו כל המחילה נעקרה ממקומה ונתקרבה לסכך, וכן ריהטת לשון הלכות פסוקות והבה"ג ורבינו נסים גאון, וכן ריהטת לשון רבינו אברהם מן ההר בסוגין, חזינן ליה לאותו דופן כאילו נתעקס וזא עד הנה עכ"ל [וכן הביא הרמב"ה לקמן (י' א) הך שיטה אלא דהתם דחאה וז"ל אינו רונה לומר דופן עקומה שאנו רואין כאילו נעקס ונעקר ממקומו והלך אלל הסכך הכשר, דאי הוה אמרינן הכי אף באויר נימא הכי, אלא דופן עקומה הוא הלכה למשה מסיני אבל דופן עקורה וקופנת ממקומה לא אגמריה רחמנא למשה עכ"ל] ולדרך זו יתכן דבעינן דיהיו הדפנות סמוכות לחלל הסוכה.

היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה איצטבא כו' מן הצד אם יש משפת איצטבא לכותל ארבע אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה כו'

פלוגתת הראשונים בגדר דין דופן עקומה - נחלקו הראשונים בגדר דין דופן עקומה, ומצינו בזה כמה וכמה שיטות:

שיטת רש"י לפנינו (בסוגין ולקמן י"א ובעירוזין ג' ז) דגדר דין דופן עקומה ד'רואין סכך העליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עלמנו ועקום עד כנגד שפת האיצטבא', וכן פירש רש"י (י' א) 'דחשבינן לסכך כאילו מן הדופן ונעקס ונכפף למעלה' והעתיקו הרא"ש בפסקיו (ס"ג) בשתיקה (ויעוין להלן מחוס' הרא"ש) וכ"ה בר"י מלוגיל ובריב"ן (י' א) וכן ריהטת לשון הרמב"ם בפ"ה מהל' סוכה (הי"ד ויעוין ברמב"ה בסוגין ולק' י' א) דדין דופן עקומה דעלמא ויעוין להלן בשיטתו, וכ"נ מדברי הרי"ף גיאות (עמ' קי) וכן נקטו הרא"ה והר"ן, ובעינן זה פירש הריטב"א בשם תוספות וז"ל שרואים דופן זה דרחוקה בתוך ארבע אמות כאילו היתה מתחלתה סמוכה לסכך אלא שנתעקמה ונתרחקה ונעשה מקצתה סכך עכ"ל וכן מבואר בתוס' רבנו פרץ (י' א) וכן נראה מדברי פסקי הרי"ד בעיקר דגדר דופן עקומה (ויעוין עוד להלן בצניאורו דדין דופן עקומה דסוגין) וכ"נ מדברי הרי"ף (י' א ה"ט או' ז') ועוד ראשונים.

ולדרך זו ז"ל לכאורה דסגי דהדפנות יהיו סמוכות לסכך, אך לא בעינן דהדפנות יהיו סמוכות לחלל הסוכה, ויעוין עוד להלן.

אולם לשון הרמב"ם בפ"ד מהל' סוכה (הי"ד) גבי דין דופן עקומה דסוגין דרואין 'כאילו המחילות נוגעות באיצטבא' ומשמע דגדר הדין דרואין את המחילה כאילו נתקרבה לסכך וכן משמעות הרמב"ה בסוגין (ויעוין להלן) וכן הביא רש"י לקמן (י' א) הך פירושא וז"ל ואיני מפרש רואין את

הדופן כאילו נתעקמה ומוטה באלכסון, אלא להגדר דרואין רק את הדופן עצמה כאילו היא עקומה ומוטה, בלא הסכך הפסול (והא דמכשרינן אף בסוכה גבוהה י' טפחים, אף דאם נדון את הדופן כמוטה אין בה גובה י' טפחים מן הקרקע, ז"ל לכאורה דכיון דרק לענין לצרף הדפנות לסכך אמרינן הך רואין, אכתי דיינינן לה כגבוהה י' טפחים, א"נ דס"ל כריהטת כמה ראשונים גבי עשויה כמין צריף דמכשרינן בכה"ג ויעוין במאירי יט ז ואכמ"ל) ובזה נחלקו הנך ז' שיטות, אי חשבינן גם לסכך הפסול כחלק מהדופן, ורואין גם אותו כאילו הוא מוטה באלכסון, דעי"ז הדופן המוטה מגעת לסכך, ומהאי טעמא באויר מפסיק לא אמרינן הכי, או דרואין את הדופן גרידא כמוטה, ויעוין עוד בכל דברי המאירי שם.

ולדרך זו בפשוטו נמי מוכח דסגי דיהיו הדפנות סמוכות לסכך, ולא צעין דיהיו הדפנות סמוכות לחלל הסוכה, אך יתכן דאי חשבינן לדופן כמוטה באלכסון עדיף, וחשיבא כסמוכה אף לחלל הסוכה ואכמ"ל.

בשיטת הרמב"ם - בשיטת הרמב"ם מצינו סתירה לכאורה בגדר דין דופן עקומה, דצפרק ד' מהלכות סוכה (הי"ד) הביא הרמב"ם לדין דופן עקומה דסוגין וז"ל בנה איצטבה מן הזד אס יש משפת איצטבה ולכותל ארבע אמות פסולה פחות מארבע אמות כשרה כו' וכאילו המחיצות נוגעות באיצטבה והרי מן האיצטבה ועד הסיכוך פחות מעשרים אמה עכ"ל, וריהטת לשון הרמב"ם משמע דגדר הדין דרואין את הדופן כאילו נתקרבה.

אולם צפרק ה' מהלכות סוכה (הי"ד) כשהביא הרמב"ם לעיקר דין דופן עקומה גבי סכך פסול כתב הרמב"ם וז"ל מן הזד פוסל בארבע אמות ופחות מיכן כשרה, כיצד בית שנפחת באמצעו וסיכך על מקום הפחת כו' אס יש משפת הסכך הכשר ולכותל ארבע אמות פסולה, פחות מיכן רואין כאילו הכותל נעקס ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל וכשרה ודבר זה הלכה למשה מסיני עכ"ל, וריהטת לשונו משמע כשיטת רש"י ודעמיה, דרואין כאילו הסכך הפסול הוי חלק מן הדופן, וכאילו הדופן עקומה כמין רי"ש ועי"ז הדופן מגעת לסכך, ויעוין בכס"מ (צפ"ד) ובאחרו' דהאריכו בדברי הרמב"ם.

ולכאורה יתכן לדון בציאור דברי הרמב"ם, דבין צפ"ד ובין צפ"ה כוונתו דרואין כאילו הכותל נעקס באלכסון ועי"ז מגיע לסכך הכשר, אלא דהיינו דוקא בצירוף הסכך

אולם הריטב"א בסוגין הביא הך שיטה (בשם רש"י) וז"ל רואין כאילו נתקרב הדופן בסופו לאצטבה עכ"ל, ומדנקיט נתקרב הדופן בסופו, משמע לכאורה דיינינן לכל הדופן כמוטה באלכסון, וסופו הוא שמגיע לסכך, וכפשטא דלישנא דעקומה^ה [ומה דכתב הריטב"א שם בשם רש"י דופן עקומה לפי שדרך כותלים להתעקס, היינו דרך הכתלים לנטות באלכסון] וכן משמעות לישנא דרש"י (יז א) בהך שיטה 'כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר', ויעוין עוד להלן בשיטת הרמב"ם ובשגונו בפירוש המשנה.

והמאירי בסוגין כתב בפירוש קמא וז"ל ופי' דופן עקומה שכל שהסכך פסול מפסיק בין הכותל והסכך כשר בפחות מד' אמות רואין כאילו אותו סכך פסול נתעקס ונעשה דופן ר"ל ורואין הכותל והסכך פסול כאילו הכל דופן שנתעקס ונשתפע מקרקעיתו עד מקום הסכך כשר שכן דרכה של כותל להתעקס בגובה כ' עד כדי שיעור זה עכ"ל, ולכאורה מדנקיט 'נתעקס ונשתפע מקרקעיתו עד מקום הסכך הכשר' משמע דכוונתו כדרך הנ"ל, ומש"כ כאילו הכל דופן, היינו משום דאין הגדר דרואין רק את הדופן עצמה כמוטה, דא"כ בסוכה שאינה גבוהה אלא י' טפחים, אס נדון את הדופן כמוטה בצר ליה שיעורא, וכן בגבוהה יותר וכפי שיעור הסכך הפסול ושיעור הנטייה (דצפשוטו דופן י' טפחים המוטה נידונית רק כשיעור גבוהה מן הקרקע ולא כשיעור אורך הדופן עצמה, ויעוין בראשונים בסוגיא דכמין צריף יט ז ואכמ"ל) אלא חשבינן גם לסכך הפסול כחלק מן הדופן וכאילו הכל משופע עד הסכך הכשר.

ולפ"ז מש"כ המאירי דדרך כתלים להתעקס, היינו דכיון דדרך הכתלים לפעמים להיות נוטים באלכסון, אף כשהוא עומד ביושר מצינו לראותו כאילו הוא נטוי באלכסון (ובאמת יותר דרך כתלים לנטות באלכסון משהיו ראשיהם כפופים) [ומ"מ מה דסיים המאירי שכן דרכה של כותל להתעקס בגובה עשרים עד כדי שיעור זה, ומשמע לכאורה דרק בגובה עשרים אמרי' דופן עקומה עד ד' אמות, דככל דגבוה יותר ממילא מתעקס יותר, תמוה לכאו' דהא לקמן (יז א) חזינן דאמרינן דופן עקומה ד' אמות בכל גוונא].

וביים המאירי וז"ל ויש מפרשים שרואין את הכותל כאילו נתעקס וצ"א ראשו לצד סכך כשר ואין נראה כן שאילו כן אף באויר שמן הזד היה לנו לומר כן אלא שיעקר הדברים כדעת ראשון עכ"ל, ומשמע דגם לדרך זו הגדר דרואין את

^א ואף דהריטב"א גופיה תמה אהך פירושא דהיאך מקריא עקומה וז"ל דהיכי מקריא דופן עקומה מפני שרואין אותה כאילו נתעקמה עכ"ל, והרי לשון עקום כולל לכאורה גם נטייה באלכסון (ע' חולין נו א) אף משמע מלשונו דעיקר הקושיא משום דהוי רואין בלבד, ומש"כ לאידך פירושא דדניס את הסכך הפסול כהמשך הדופן, הרי איכא באמת דופן עקומה, דהסכך נידון כחלק מהדופן, ונמצא דאיכא דופן עקומה ממש, אך מודה הריטב"א דאף על נטייה שייך לשון עיקום כדנראה מלשונו דשפיר רואין אותה כאילו נתעקמה.

סמוכות לסכך, ולדידהו יש לומר דסגי בזה ולא צעין דיהיו הדפנות סמוכות אף לחלל הסוכה, אך ריהטת משמעות רש"י גופיה (לק"ע"ג"ד"הגוד) ללא צעין בזה לדין גוד אסיק, אלא סגי בדפנות גבוהות י" טפחים וכדעמדו האחרו', ולכאורה לפ"ז מוכרח דהא דהרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה היינו משום דצעין דיהיו הדפנות סמוכות לחלל הסוכה, וא"כ מאי מהני דין דופן עקומה, דרואין את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מן הדופן והוא מחובר לסכך, והא מ"מ אין הדפנות סמוכות לחלל הסוכה [וכמו כן שיטת הר"ן בסוגין בגדר דין דופן עקומה כרש"י דרואין את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מן הדופן, ומדברי הר"ן (לקמן ע"ג) נראה לכאור' ללא צעין כלל לדין גוד אסיק וכדביארו האחרו' שם].

ויתבן דיסוד הדין רק דצעין דהדפנות ישתייכו לסוכה, והיכא דאינן מגיעות לסכך, צעין דיהיו סמוכות לחלל הסוכה, דע"ז הן מזורפות ומשתייכות לסוכה, אך היכא דהן מגיעות לסכך, הרי הן משתייכות ומזורפות לסוכה אף דהן מופלגות מחלל הסוכה [ויעוין לקמן (יז א) דאי אשמעינן בית שנפחת משום דהני מחילות לבית עבדין כו' ופירש רש"י הלכך שדינן מחילות בתר סוכה על ידי עיקום עכ"ל] ויעוין להלן בשיטת רש"י בגדר דין דופן עקומה.

קושית רש"י - רש"י (לקמן יז א) והראשונים תמהו להך שיטה בגדר דין דופן עקומה דרואין את הכותל כאילו נתקרב, דא"כ אמאי במקום הפסק אויר לא דיינינן דופן עקומה, הא לכאור' אדרבה במקום הפסק אויר שייך טפי לדון כאילו נתקרבה הדופן כיון דליכא דבר המפסיק, ולכאור' ז"ל דרק היכא דהוא מחובר לסכך מצינן לדונו כאילו נתקרב, משא"כ היכא דאיכא הפסק אויר דאינו מחובר ואינו שייך כלל לסוכה.

האם שרי לישב חוץ לאיצטבא - נחלקו הראשונים האם שרי לישב אף חוץ לאיצטבא [לשיטת רש"י ודעמיה דבבבא דבבבא איצטבא צאמנע על פני כולה מכשרינן לכולה מדין פסל] ומדברי הר"ן מבואר דהוא תלוי בהך צ' דרכים בגדר דין דופן עקומה, דאי גדר הדין דרואין את הסכך כאילו הוא חלק מן הדופן, אי אפשר לישב תחתיו, דאי אפשר לישב תחת הדופן, אך אי גדר הדין דרואין את הדופן כאילו נתקרבה, שפיר מצי לישב אף חוץ לאיצטבא, דהרי יושב תחת הסכך, ואף דאילו היתה הדופן מתקרבת היה הך מקום חוץ לסוכה, אך השתא דרק רואין כאילו נתקרבה, שפיר חשיב מכלל הסוכה, וכן נראה מדברי הריטב"א [אלא דהריטב"א והר"ן דחו עיקר שיטת רש"י לעיל דיושבין חוץ לאיצטבא, ואף בבבא איצטבא דדופן האמנעי על פני כולה].

הכשר, דהיכא דאיכא אויר, כיון דאף אם יטה הכותל לא יגיע עד הסכך הכשר (שהרי ע"י ההטיה יתמעט גובהו) לא אמרינן בזה דופן עקומה, ורק ע"י דחשבינן גס לסכך הפסול כחלק מן הדופן, מצינן לדון כאילו נתעקם הדופן, כיון דהשתא אם יתעקם יגיע הדופן לסכך, וז"ל הרמב"ם בפיה"מ (מ"י, יז א) זה כלל גדול וזכרהו, והוא שכל זמן שיש צין ראש הכותל וצין גג הסוכה פחות מד' אמות וצינייהן תקרה או סכך פסול רואין כאילו נתעקם קלה הכותל לעד שהגיע לסכך הכשר, וזהו שקורין אותו דופן עקומה והיא הלכה למשה מסיני עכ"ל, ומדנקיט קלה הכותל משמע דרואין אותו כאילו נוטה באלכסון וכדנבאר (ולא משמע דכוונתו דרואין את הסכך הפסול כהמשך הכותל צעיקום וכרש"י).

ויעוין לעיל דכן נראה לכאורה מדברי המאירי בסוגין וז"ל פי דופן עקומה שכל שהסכך פסול מפסיק צין הכותל והסכך כשר בפחות מד' אמות רואין כאילו אותו סכך פסול נתעקם ונעשה דופן ר"ל ורואין הכותל והסכך פסול כאילו הכל דופן שנתעקם ונשתפע מקרקעיתו עד מקום הסכך כשר שכן דרכה של כותל להתעקם בגובה כ' עד כדי שיעור זה כו' עכ"ל.

בגדר דינא דדפנות סמוכות לסוכה - הנה לשיטת הראשונים בגדר דין דופן עקומה, דחשבינן לכל הדופן כאילו נתקרבה, מבואר היטב דע"ז הרי הדפנות סמוכות לחלל הסוכה, אך לשיטת הראשונים דרואין את הכותל כאילו הוא עקום בראשו, קשה לכאור' דאכתי כל הדופן רחוקה מן הסוכה, ומה צריך דבראשה מחוברת היא לסכך.

ולשיטת דרואין את הדופן כאילו היא נוטה באלכסון ומגיעת לסכך, ניחא טפי, דיתכן דככה"ג חשיבא כל הדופן כסמוכה לסוכה (וכעין הא דיתבאר להלן לענין ישיבה תחת הדופן דיתכן דכה"ג עדיף) אך לשיטת הראשונים דרואין את הדופן כעקומה בראשה כמין רי"ש, קשה.

ובפשטו מבואר ללא צעין כלל דיהיו הדפנות סמוכות לחלל הסוכה, אלא סגי דהדפנות סמוכות לסכך [ויש מקום לתלות בנידון מהי ע"ס הסוכה, האם ע"ס החלל (והסכך והדפנות רק משו לחלל לסוכה) או דילמא הסכך והדפנות הן ע"ס הסוכה (עמשנ"ת לעיל) דאי ע"ס הסוכה הוי החלל, מתבאר יותר להצריך דיהיו הדפנות סמוכות לחלל, אך אי עיקר הסוכה היינו הסכך והדפנות גרידא, מבואר יותר דסגי דהדפנות סמוכות לסכך, ואף דהן מופלגות מחלל הסוכה].

אך קשה דהתייחד להנך שיטות דבכל דפנות שאין מגיעות לסכך צעין לדין גוד אסיק, דחזינן דאיכא דין דיהיו הדפנות

ויעוין שם בדברי הראב"ה דדחה הך שיטה (והק' מריש פירקין ב דמפרש ר' זירא פסולא דלמעלה מעשרים משום דאין אדם יושב בכל סוכה אלא בכל דפנות).

ובן זידד האבן האזל (פ"ד מסוכה ה"ד) דכלל דופן עקומה שרי לישב תחת הסכך הפסול אף דחשבינן ליה כדופן, דהא משמעות המגיד משנה (פ"ד מסוכה ה"ו) דצקוכה העשויה כמין צריף סגי דהטפח העליון סכך כשר ושוב שרי לישב אף תחת השיפוע העשוי מדצר שאין כשר לסיכוך [מיהו האחרו' זידדו דשיפוע עדיף, דנידון כיושב תחת הגג (כיון דלשיפוע מז"ע ליכא שם אהל) אלא דלפ"ו לשיטות דגדר דופן עקומה כאילו נתקרב ראשה בשיפוע, לכאור' ה"נ יש להחמיר לישב תחת הדופן (במקום הראוי להיות בתוך השיפוע) והכא עדיף מכמין צריף, דהתם הך מקום לא חזי לדירה כ"כ] ויעו"ש מש"כ ליישב ההיא דנתן עליה נסר.

והנה התוס' (י"ט ב) והרא"ש (סי' לז) כתבו דצקוכה העשויה כמין צריף אפשר דאף תחת השיפוע שאינה גבוהה עשרה כשרה מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה, ואילו הכא נקט הרא"ש דא"א לישב תחת הדופן, ולדבריו צתוס' הרא"ש דטעמא משום דרואין כאילו נתקרבה הדופן והך מקום חוץ מן הסוכה לא קשיא, אך למה דנקט בפסקיו דטעמא משום דנמלא יושב תחת הדופן, קשה לכאורה דהא חזינן דמזי לישב תחת הדופן, ולכאורה ע"כ צריך לחלק דדופן העשוי בצלכסון עדיף, דכהאי גוונא חשבינן ליה כיושב תחת הגג וכו"ל, ויעוין במגן אברהם (סי' תרג סק"ו) דעמד בעיקר סתירת דברי הרא"ש ותיריך וז"ל צריך לומר כיון דאיכא אהל במקום אחד הוה ליה כאילו כולו אהל כמו שכתב הרא"ש, וא"כ הוה ליה כאילו הוא גבוה כולו עשרה עכ"ל.

ובפסקי הרא"ש (ס"ג) כתב וז"ל ולא הכשיר רש"י כל הסוכה שהרי אין לה סכך כיון דרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום עכ"ל, והוא בדברי הריטב"א והר"ן דאי חשבינן לסכך כדופן אין יושבין תחתיו, אך צתוס' הרא"ש אזיל דגדר דין דופן עקומה דרואין את הדופן כאילו נתקרבה, וכתב דאעפ"כ לא מזי לישב חוץ לאינטבא, כיון דאילו היתה הדופן סמוכה היה מקום זה חוץ לסוכה, וז"ל פחות מד' אמות כשירה, פירוש כשירה על האינטבא, אבל כולה סוכה לא מתכשרה משום פסל היוצא חוץ לסוכה, דכיון דאמרין דופן עקומה הרי הדופן מפסקת בין כנגד האינטבא ובין חוץ לאינטבא כן נראה לי וכן נראה מרש"י עכ"ל, וחזינן מדברי הרא"ש, דבין אי גדר דופן עקומה דחשבינן לסכך כדופן, ובין אי הגדר דרואין כאילו נתקרבה הדופן אין יושבין תחתיו [ומשמע דהרא"ש גופיה נטה דגדר הדין דרואין כאילו נתקרבה וכמבואר צתוס' הרא"ש (ויעוין עוד להלן בשיטת הטור) אלא דבפסקיו העתיק דברי רש"י דנקיט דגדר הדין דרואין את הסכך כחלק מן הדופן שנתעקס, ושתיק ליה כיון דלדידיה ליכא נפק"מ לדינא בין הנך ב' דרכים, דלתרוויהו לא מזי לישב חוץ לאינטבא].

והראב"ה (סי' תרכט) הביא דיש מתירין לישן תחת כל דופן עקומה, ואע"ג דלהדיא תנן (יד א) נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו, ולמאי דקי"ל דסכך פסול פוסל בארבעה טפחים הא דכשרה היינו מן הגד ומדין דופן עקומה (כדמוקי לה י"ז ב) יעוין בראב"ה שם דיש לומר דנסר חמיר טפי, דמשום גזירת תקרה אסרו לישן תחתיו משא"כ סכך פסול דעלמא כגון דצר המקבל טומאה שרי לישב תחתיו² (אלא דהראב"ה שם לא הקשה מהך מתני' אלא מדברי רש"י יח א ויעוין להלן, ויעוין בראב"ה סי' תרא דדחה הך שיטה מכח הך מתני')

² ויעוין צ"ן (יד ב, ג, ד) מדפ"ר ד"ה ומודה) דתמה דלמאי תנן התם צמתני' הך דינא דנתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו, דאטו דין דופן עקומה אחי לאשמועינן, והא הך דינא תנן במקומו (י"א) גבי בית שנפחת יעו"ש, אך לשיטת הנך ראשונים מבואר היטב, דצתמת בעלמא בכל דופן עקומה שרי אף לישן תחת הסכך הפסול, אלא הכא בגזירת נסר נתחדשה גזירה נוספת, דאף היכא דמכשרין ליה מדין דופן עקומה לא יישן תחתיו, ולהכי תנן ליה גבי דין גזירת תקרה, לאשמועינן דצנסר לא מהני דין דופן עקומה להחמיר לישן תחתיו [וצתמת דכיון דגבי נסר תנן דלא יישן תחתיו, וצמתני' דדופן עקומה (י"א א) לא תנן דלא יישן תחת הסכך הפסול, מדוקדק קנת כשיטת הנך ראשונים דהתם שרי לישן תחתיו, אלא אס נימא דסמיך התנא אמאי דתני גבי נסר].

³ מיהו מסתבר יותר דנהי דלענין לנרף הדופן לסכך רואין אותו כאילו הוא משופע, אך לענין הא דאמר' דהיושב תחת השיפוע נידון כיושב תחת הגג, היינו דוקא בשיפוע ממש, אך הכא דצפועל הכותל ישר, היושב שם אינו נידון כיושב תחת הסכך הכשר.

⁴ ויעו"ש ברא"ש דהוסיף עוד ד'כיוצא בזה מצינו צפ"ז דאהלות כל שיפועי אהלים כאהלים אהל ששיפועו יורד וכלה עד כאצבע טומאה צאהל הכלים שחת השיפוע טמאים טומאה תחת השיפוע הכלים שחת האהל טמאים טומאה צאהל היינו מקום שיש לו לרבע טפה, אלמא חזינן כשיש בשיפוע לרבע צו טפה על טפה חשיב כולו אהל ואפי' במקום שאין צו טפה על טפה, ולכאורה כוונתו רק להוכיח, דכשם דחשיב דאיכא התם שיעור אהל דטע"ט אף תחת השיפוע, ה"נ הכא חשיב דאיכא תחת השיפוע שיעורא דע"ז, אולם יתכן דגדר הדברים משום דחשבינן למונה תחת השיפוע כמונה בעיקר האהל, וא"כ יש לומר דה"נ חשיב מהאי טעמא כיושב תחת הסכך ולא כיושב תחת הדופן [והא דהוצרך לדין פסל, יתכן דתרי טעמי נינהו, אך לפ"ו לטעמא קמא אכתי יקשה מדבריו הכא גבי דופן עקומה (ויל"ד) ויתכן דתרוויהו בעינן ואכמ"ל].

ואף על פי שאני רואה את הסכך כאילו הוא עקום להכשיר החיצונה מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה עכ"ל.

ולפ"ד טעמא דמילתא פשוט, דנהי דכשנבא לדון להכשיר החיצון דיינינן לכל הך סכך כדופן, אך הבא ליטב צ"ד הפנימי, הרי אינו צריך כלל לדון דין דופן עקומה, וכן מבואר במג"א (סי' תלג סק"ו), אולם הטור (סי' תלג) זיאר טעמא דמילתא וזה לשונו, מ"מ לא נפסל הפנימי שנאמר כיון שאנו רואין דופן האמנעי כאילו הוא אלל הכשר החיצון הרי נשאר הפנימי בלא דופן דנהי דאמרינן רואין מ"מ במקומו נשאר ומכשיר גם כן הפנימי עכ"ל, ומשמע דטעמא דמילתא משום דמנינן לדון תרואיהו כאלה (ויעוין עוד להלן בשיטת הטור) וי"ל דנפק"מ היכא דאדם אחד בא לשכב כראשו תחת זדו האחד ורובו תחת זדו השני, דבעינן להכשיר תרואיהו כאלה (ואף צ"ל דנו האחרו' אי מכשרינן דתרתיה דסתרי ויעוין להלן).

בשיטת רש"י בגדר דין דופן עקומה - מלשון רש"י זכ"ד נראה לכאורה דרך חדשה בגדר דין דופן עקומה, דהנה שיטת התוס' (י"א) וש"ר דהא דסכך פסול פוסל בארבעה היינו דוקא היכא דהוא על פני כל הסוכה, דהוא חולק את הסוכה ושזו לית לה ג' דפנות וכריהטא דסוגיא דלקמן (י"ב ויעו"ש ב"ש"י וצ"י"ן) אך יעוין בס' המכתם (י"א) שכתב וז"ל יש שסוברין לומר שאויר הפוסל בשלשה וסכך פסול הפוסל בארבעה הוא אפילו שלשה על שלשה לצד באויר או ארבעה על ארבעה בסכך פסול, אף על פי שאין כל אותן השלשה על שלשה של אויר או כל אותן הארבעה של סכך פסול על פני כל אורך הסוכה או על פני רחבה עכ"ל (ויעו"ש שכתב דעה זו בטלה במיעוטה ודעת רוב החכמים כחוס' יעו"ש) וכן הובאה הך שיטה במאירי (י"ב) ועושה"ט, ולכאורה כן משמע קצת מסתימת דברי רש"י (י"א) אך גדר הדברים צ"ב, דאמאי לא נימא דל מהכא הך סכך פסול, ואמאי נפסלת כל הסוכה.

ונראה לדון בזה, דהנה לשון רש"י (י"ד) כגון שנתנו מן הזד דאמרינן דופן עקומה ולא חשיב סכך למיפסלה עכ"ל, ומבואר בלשון רש"י דיקוד דין דופן עקומה משום דלא חשיב סכך, וצ"ב דלכאורה יקוד הדין משום דחשיב דופן ועי"ז הדופן סמוכה לסכך, ולא משום דלא חשיב סכך.

ויעוין עוד בלשון רש"י (י"א) ד"ה פסולה דדופן עקומה 'מוציא את הפסול מן הסוכה' ושם (ד"ה א"ש) רואין תורת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה, ו'אין כאן סכך פסול' לפסול הסוכה עכ"ל, ושם (ד"ה ד"ב) דאמרינן דופן הוא 'ולא סכך ואין כאן פסול' כו' לצטלן על ידי עקימת דופן כו' עכ"ל (ויעו"ש בסו"ד) ולקמן (טו"א ד"ה ר"מ) דדופן עקומה אמרינן עד הפסלים 'ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה' עכ"ל, ונראה מכל

והנה לקמן (י"א) מודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל צנייהם וכשרה ומסקי' הכא בסוכה דלא הויה אלא שמנה מזומנמות עסקינן ויהיב נסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא דהוה להו שני פסלין באמנע ואיכא הכשר סוכה באמנע, ונחלקו רש"י ותוס', דהתוס' (יד צ"ד"ה ומודה) מבואר ד'כולה פסולה אף תחת הפסלים חוץ מתחת שני הפסלים שבאמנע דכשרה', אך לשון רש"י (י"א) הלכך כשרה על ידי אותן שני פסלים ותחת הנסרים לא יישן והסוכה אינה נפסלת בהן כו', וכבר עמדו האחרו' דמשמע דדוקא תחת הנסרים לא יישן, אך כל הסוכה כולה כשרה על ידי אותן שני פסלים.

ולכאורה יש לבאר בשיטת רש"י כהנך ראשונים דבכל דופן עקומה שרי ליטב אף תחת הסכך הפסול, ורק נסר גרע משום גזירת תקרה וכנ"ל מד' הראצ"ה, והיינו דוקא לענין ליטב תחת הנסר עצמו, אך מ"מ כל שאר הסוכה כשרה [ויעוין בריטב"א בסוגין דהביא מדברי רש"י להכשיר הכא כל הסוכה ע"י דופן עקומה, אלא דבפשוטו היינו דוקא הכא דל"ה סכך פסול אלא למעלה מעשרים אמה גרידא, וכדהכשיר רש"י צרישא (ויעוין עוד בראצ"ה סי' ת"א דנראה דיש מהראשונים דחילקו כן)].

אך בראצ"ה (סי' תרי"ח) מבואר דאף את"ל דבדופן עקומה דעלמא אסור ליטב תחת הסכך הפסול, אך הכא שרי ליטב תחת כל הפסלים, ורק תחת הנסרים לא יטב, וז"ל אל תתמה דאפילו כולהו נסרים נמי עד הפסלים ליתכשרי בדופן עקומה, דהתלמוד רצה למנוח' היתר לישן תחת הפסלים דצנייהם, שאילו היו כל הנסרים ביחד אין ישנים תחתיהן, כדתנן ובלבד שלא ישן תחתיו, מיהו דבר תימה הוא היאך מותר לישן תחת הפסל, כיון שתקרה מפסיקו, הלא אין לו ארבעה דפנות, כדאמרינן לקמן סכך פסול פוסל בארבעה באמנע סוכה, ונראה דהיינו טעמא דכאן אין הסכך פסול, אלא שגזרו על נסרים שרחצים ארבעה משום גזירת התקרה, וכי גזור הני מילי לישן תחתיהם, אבל צנייהם כגון תחת הפסלים שאין תקרה לא גזרי עכ"ל, ולפ"ז שזב ליכא ראייה מדברי רש"י דאף בדופן עקומה דעלמא שרי ליטב תחת הסכך, ולהלן תתבאר דרך נוספת בשיטת רש"י בזה.

בדברי הרא"ש והטור - כתב הרא"ש (סי' לג) דהיכא דסכך פסול מפסיק ארבעה טפחים לכל רוחב הסוכה על פני דופן האמנעי, ויש הכשר סוכה צנידו הפנימי, וכן יש הכשר סוכה צנידו החיצון לצד הפתח, כל דליכא ד' אמות בין הדופן האמנעי לצנידו החיצון, כולה כשרה, דלכך הפנימי איכא ג' דפנות, והלך החיצון נותר ע"י דופן עקומה, דחשבינן לכל הסכך הכשר והסכך הפסול כדופן עקומה, וסיים הרא"ש וז"ל

הראשונים נתקשו דאמאי נפסלה כל הסוכה ע"י הך נסר, והרי אינו חולק את הסוכה, ויש מהראשונים דנדחקו לאוקמי בסוכה קטנה, ויש שפירשו דפסולה לאו דוקא אלא דאין ישנים תחתיו, אך מסתימת רש"י התם לא משמע כן.

ועוד דיעוין ברש"י שם דכתב וז"ל אפומא דמטללתא אלל רוח רביעי שאין שם דופן דלפקיה מינייה על ידי דופן עקומה דהא אין כאן דופן אלא פתח עכ"ל, ודברי רש"י תמוהים טובא לכאורה, דמשמע דאילו היה דופן היתה מתכשרת הסוכה מדין דופן עקומה, דאף הי הוי מכשרינן צכה"ג היינו משום דכהאי גוונא חשבינן ליה כנסר פחות מד' או דמיירי בסוכה גדולה ומשום דליכא ד"ט בסוכה וכדציארו האחרו', אך אין הטעם כלל משום דופן עקומה, ויש שדחקו דלשון רש"י לאו דוקא ואין כוונתו לדון דופן עקומה, אך הוא דחוק טובא בלשון רש"י (ובפרט דרש"י נקט דלפקיה מינייה ע"י דופן עקומה, הוא כלשונו בכל דוכתא בדין דופן עקומה, דמהני לאפוקי לסכך הפסול מן הסוכה).

אך נראה דרש"י לטעמיה, דס"ל דסכך פסול פוסל בארבעה אף היכא דאינו חולק את הסוכה, וממילא מיירי בסוכה גדולה, ואעפ"כ כיון דאית ציה בהך נסר דע"ד הרי הוא פוסל את כל הסוכה, אלא דאילו היה נתון במקום דופן, מדין דופן עקומה הוי חשבינן ליה כדופן ולא כסכך וכדפירש"י בכ"ד, ושוב לא היה פוסל את הסוכה, אך כיון דהוא נתון בפתח דליכא דופן, לא מצינן לאפוקי מן הסוכה למחשציה לדופן וע"כ סכך הוא, וממילא הרי הוא פוסל את כל הסוכה.

ובזה מבוארת משמעות שיטת רש"י (יח"א) גבי נסר ופסל דשרי לישב תחת כל הפסלים (ויעוין לעיל) דאחר דמדין דופן עקומה חשבינן לכל הנסרים כדופן ולא כסכך ואינן פוסלין את הסוכה, ממילא כשרים כל הפסלין [ואף דהיה מקום לדון דכיון דע"כ צעינן להחשיב הנסר לדופן, ממילא אף הפסל יהא נידון כדופן וא"א לישב תחתיו, אך א"מ, די"ל דנהי דלענין שלא יפסלו את הסוכה דיינינן לנסרים כדופן ולא כסכך, אך אכתי מצינן נמי לדון את הסכך כסכך, והך סברא דהסכך הפסול מחלק את הסוכה דשוב ליכא הכשר דפנות לא ס"ל לרש"י כלל].

אלא דצ"ב לכאורה מסוגיא דלקמן (יז ב) לדידכו דאמריתו שיעור משום הפלגה מה לי איתפלג בסכך פסול מה לי איתפלג בסכך פסול ואויר, ומשמע דיסוד דינא דסכך פסול פוסל בארבעה משום דמחלק את הסכך או את הסוכה, ויעו"ש ברש"י וצריב"ן ובל' רש"י (יז א סד"ה דרב) ויעוין בספר המכתס (יז א) וצמאירי (יז ב) דעמדו מדברי הגמ' התם על שיטת

הנך לישני דרש"י, דיסוד דין דופן עקומה היינו להפקיע מהך סכך פסול שם סכך ולהוציאו מכלל סכך הסוכה ולאשווייה לדופן, ומש"כ רש"י (טו א) דמפקינן להו לנסרים מן הסוכה, אין כוונתו דחשבינן להו כנמצאים חוץ לסוכה, אלא כלשון הראצ"ה (סי' תרכ"א) 'ומפקינן לנסרים מתורת סוכה' דמוציאין ומפקיעין אותן מתורת סכך לתורת דופן וכשאר לישני דרש"י הנ"ל (ויעוין עוד להלן בלשון רש"י יד ב) אך גדר הדברים צ"ב.

ונראה לדון, דרש"י ס"ל דהא דסכך פסול פוסל בארבעה היינו אף בגוונא דאינו חולק את הסוכה, אלא דצעינן דתהא כל הסוכה מסוככת בסכך כשר, וכל דאיכא בסוכה שיעור דע"ד מסכך פסול, הך סכך פסול פוסל את כל הסוכה (ול' רש"י יז א) סכך פסול פוסל את כל הסוכה בארבעה) אך כל דהוי סמוך לדופן, דשייך לדון ציה דופן עקומה, כיון דחשבינן ליה מן הדופן ולא מן הסכך, נמצא דליכא בסוכה סכך פסול, ומהאי טעמא אינו פוסל את הסוכה.

ובזה מבואר הא דס"ד (יז א) לאיפלוגי לענין דופן עקומה צין מין סכך כשר הפסול מדין תעשה ולא מן העשוי לצין מין סכך פסול, וכבר תמה הריטב"א שם דכיון דתרווייהו פסילי מה לי הא ומה לי הא יעוין שם, אך לשיטת רש"י דיסוד הדין דהסכך הפסול פוסל את כל הסוכה, י"ל דס"ד דמין סכך כשר הפסול רק מדין תעשה ולא מן העשוי, עדיף (ויחכן עוד דס"ד דצוה לא פסיל את שאר הסוכה אלא מדרבנן, ורק צוה אמרי' דופן עקומה) [והא דמנרכינן התם בגמ' דאי אשמעינן צית שנפחת משום דהני מחיצות לצית עבידן אצל חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי אימא לא כו' היינו דס"ד דדוקא צצית דהנך מחיצות לצית עבידן, מצינן לדון את התקרה הנותרת כדופן שנתעקס, משא"כ באכסדרה דהנך מחיצות לאו לאכסדרה עבידי, ס"ד דלא מצינן לדון את האכסדרה כהמשך הדופן (אך יעוין ברש"י שם)].

ובזה מבוארת היטב סוגיא דלקמן (יד סע"ב) ושיטת רש"י התם, דפליגי התם רב הונא ורב חסדא בנסר שהפכו על צדו דרב הונא פסל ור"ה מכשיר ומסייעין לרב הונא מדתניא נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים אף על פי שלא הכניס לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה היכי דמי לאו כגון שהפכו על צדיהם, ודחינן לא הכא במאי עסקינן כגון דאנחה אפומא דמטללתא דעייל תלתא לגיו ואפיק חד לצר דהוה ליה פסל היוצא מן הסוכה וכל פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, והנה

¹¹ ובגדר הדברים י"ל דדיינינן על כל סכך הסוכה כאחד, וכיון דמקצתו כשר ומקצתו פסול, הויא סוכה פסולה, דצעינן דכל סכך הסוכה יהא כשר, ולא אמרינן דל מהכא הך חלק ואכתי איכא שיעור סוכה וג' דפנות בהכשר, דכיון דהשתא חדא סוכה היא, דיינינן על כולה.

כתב וז"ל ונראין דזריס דהא צשהדפנות מגיעות לסכך דאי לא לא שייך למימר צה דופן עקומה מטעמא דפרישנא עכ"ל, וכוונתו לכאור' למה דהוכיח לעיל דגדר דופן עקומה דרואין את הדופן כאילו נתעקמה מהא דלא אמרינן דין דופן עקומה באויר [ו"ל"ש, בתוספות פירשו דופן עקומה שרואים דופן זה דרחוקה בתוך ארבע אמות כאילו הייתה מתחלתה סמוכה לסכך אלא שנתעקמה ונתרחקה ונעשה מקצתה סכך, ואין לומר כן כשיש אויר צינתים דהשתא לא שייך למימר הכי עכ"ל] וזהו שכתב דמה"ט נמי לא שייך למימר דופן עקומה היכא דאין הדפנות מגיעות לסכך (וצפרט למה דהוסיף הריטב"א דצעינן למימר רואין כאילו הייתה תחילתה סמוכה לסכך ונתעקמה ונתרחקה).

ובן נראה מדברי הר"ן וז"ל היינו טעמא לפי שרואין הסכך כאלו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן כו' ולפי ש"ט ה' ג' ג' על כרחק כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אצל אס אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה עכ"ל, ונראה מלכאורה מלשון הר"ן דלשיטות דגדר דין דופן עקומה דרואין כאילו נתקרבה, שפיר אמרינן דופן עקומה אף היכא דאין דפנות מגיעות לסכך.

ובתש"ו הגרע"א (סי' יב) ביאר דהר"ן לטעמיה (לק' יח א, ט ב מדפה"ר) דלא אמרינן דופן עקומה ולצוד כאחד, והנה מלשון הר"ן נראה להדיא דכוונתו לתלות הך דינא בצ' הדרכים בגדר דין דופן עקומה וכו"ל, וכמו שכתב' ולפי ש"ט ה' ג' ג' על כרחק כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן, ולכאורה אי טעמא דמילתא משום דלא אמרינן תרי הילכתי, אף אי גדר דין דופן עקומה דמקריבין לדופן, מ"מ לא אמרינן תרי הילכתי, אולם יעוין דד' הגרע"א שם דביאר דאין כוונת הר"ן דכללא הוא דלא אמרינן תרי הילכתי כאחד להכשיר הסוכה, אלא היינו דוקא היכא דאי אפשר לדון חדא הילכתי אלא אחר דנדון אידיך הילכתי, אך היכא דמניין לדון כל הילכתי צפני"ע שפיר דיינינן תרי הילכתי, ולפ"י ניהא, דאי גדר הדין דרואין את הדופן כאילו נתקרבה, לכאור' מניין לדון כל הילכתי צפני"ע, ורק אי גדר הדין דרואין את הדופן כאילו נתעקמה והסכך הוי חלק מן הדופן, ע"כ צעינן לדון תחילה גוד אסיק.

אך לכאור' מסתימת לשון הר"ן לא משמע דכוונתו להך סברא דלא אמרינן תרי הילכתי [והאחרו' לידדו עוד לצאר עיקר דברי הר"ן באופ"א ואכמ"ל] ומה דתמה השואל בתשו' הגרע"א שם דאמאי לא אמרינן גוד אסיק ושוב נימא דופן עקומה, בצפוטו י"ל (וכ"כ צעמק צרכה סוכה סי' ז) דדוקא בדופן ממשית שייך לראות כאילו הסכך הוי המשך הדופן שנתעקס, משא"כ הא דדיינינן גוד אסיק דמ"מ ליכא דופן ממש ויעוין עוד בצכרון שמואל (סי' כו עמ' קלח) וצפרט לפי המבואר בלשון

הראשונים דארבעה על ארבעה נמי פסיל אף דאינו חולק את כל הסוכה.

ונראה ליישב דהא צאמת רבה דפירש התם (אליצא דרב ושמואל ורבנן דבי רב) טעמא משום הפלגה פריך להו דא"כ ליטטרף עם אויר, ולא מנינו צגמ' מה השיבוהו, וס"ל לרש"י דע"כ לדידן נמי אין הטעם משום הפלגה, אלא משום שיעורא, דזהו שיעור הפוסל כל הסוכה וכדנת' (ויעוין בריטב"א ס' ס) ומהאי טעמא לדידן כל ארבעה על ארבעה פוסל בסוכה, ואף אס אינו חולק את כל הסוכה.

דופן עקומה כשאין דפנות מגיעות לסכך - נתלקו הראשונים האס דיינינן דין דופן עקומה היכא דאין הדפנות מגיעות לסכך, והריטב"א והר"ן צסוגין נקטי צפשיטות דהיכא דאין הדפנות מגיעות לסכך, ל"ש לדון דין דופן עקומה (ויעוין להלן גדר הדבר וטעמא דמילתא) וכתבו דלפ"י ע"כ סוגיין דלא כרצה דטעמא דסוכה גבוהה מעשרים אמה פסולה משום דליכא היכרא, דהא לרצה היכא דדפנות מגיעות לסכך ליכא כלל פסולה דלמעלה מעשרים וכשרה בכל גוונא ולא צעינן לדין דופן עקומה (והוכיחו האחרו' מדבריהם דלהיכרא סגי דדופן אחת מגעת לסכך, דאל"כ אכתי איכא נפק"מ אף לרצה בגוונא דשאר דפנות אין מגיעות לסכך) והוסיף הריטב"א דכרצי זירא נמי לא אתיא, דהא איהו מכשיר סוכה גבוהה מעשרים אמה היכא דיתירה על ד' אמות, והכא פסלינן היכא דיש צין האיטב"א לדופן ד' אמות, והוכיח מהכא דהלכתא כרצא דטעמא משום קציע.

אך צדברי ההשלמה והראצ"ד ועוד ראשונים, דדנו לאוקמי סוגין כרצה דוקא, ודנו להוכיח מהכא דהלכתא כרצה, חזינן לכאורה דאף היכא דאין דפנות מגיעות לסכך אמרינן דופן עקומה [מיהו למה דלידדו האחרו' דהא דמודה רצה צדפנות מגיעות לסכך היינו דוקא היכא דכל הדפנות מגיעות לסכך, ליכא הכרח, ועוד כתבו האחרו' דיתכן דלענין היכר צעינן מגיעות ממש לסכך ולא סגי אף צשיעור לצוד, אך לדין דופן עקומה יתכן דסגי צשיעור לצוד (ואף דמסבירא יתכן לצדד נמי איפכא)] וכן מבואר להדיא בצטור (סי' תרלז) דאמרינן דופן עקומה אף היכא דאין דפנות מגיעות לסכך.

ביאור פלוגתת הראשונים אי אמרינן דופן עקומה כשאין דפנות מגיעות לסכך - לשיטת הריטב"א והר"ן לא אמרינן דופן עקומה אלא היכא דהדפנות מגיעות לסכך, וצטעמא דמילתא מנינו כמה דרכים, דמדברי הריטב"א והר"ן משמע דכשם דלא אמרינן דופן עקומה צאויר ומשום דל"ש לדון דהדופן נתעקמה וממשכת עד הסכך, ה"כ לא שייך דין דופן עקומה היכא דאין דפנות מגיעות לסכך, דהריטב"א

ראשונים דגדר דין דופן עקומה דרואין את הדופן כאילו נחטקמה, מ"מ שייך דין דופן עקומה ע"י דאמרינן תחילה גוד אסיק, ואף דלשיטתו לא צעין לזה.

בד' הרי"ץ גיאאות - כתב הרי"ץ גיאאות (עמ' 35) וז"ל בלבד לשלא תהא אינטצה גבוהה עשרה אצל גבוהה עשרה רשות אחרים היא עכ"ל והוצא ברא"ש (ס"ד) אך תמה ד'לא ידענא טעמא מאי נפקא מינה דרשות אחרת היא כיון דאמר דופן עקומה מכל זד הרי אינטצה מוקפת מחיצות ומודלת משאר הסוכה ודמיא לסוכה העומדת בראש הגג דרשות אחרת היא לגבי חצר ובעל העיטור הכשירה גם כן אפילו גבוה עשרה' [הרי"ץ גיאאות קבע דבריו בסוף הסוגיא אחר דינא דבנאה מן האמנע, ומה"ט הזכיר הרא"ש בקושייתו 'כיון דאמר דופן עקומה מכל זד' אך לכאור' עיקר דינו הוי אף בבנה מן הזד לענין דופן עקומה מרוח אחרת].

ומקור דברי הרי"ץ גיאאות, אפי' דהוא מדברי הגמ' לקמן (ע"ב) היתה גבוהה מעשרים אמה וצנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים ויש בו הכשר סוכה סבר אצ"י למימר גוד אסיק מחיצתא אמר ליה רבא צעין מחיצות הניכרות וליכא, ואמאילא מכשרינן לה מדין דופן עקומה, אלא ע"כ דבגבוה י' ל"ש דין דופן עקומה, ולא ניח"ל לאוקמי ברחוק מן הדפנות דוקא כדפירש"י התם, מדללא מפרש כן להדיא (ו"ל הרי"ץ גיאאות שם בנה בה עמוד גבוה י' אף על פי שעמוד בתוך ד' אמות של דפנות ויש בה הכשר סוכה פסולה דצעין מחיצות הניכרות וליכא דכיון שחלק רשות לעצמו לא מתכשר אלא במחיצות כו').

ובס' המכתם כתב וז"ל איכא מאן דאמר דכל הנך דמכשרינן באינטצה משום דופן עקומה דוקא צשאין האנטצה גבוהה עשרה, דאי הות אנטצה גבוהה עשרה רשות צפני עצמה היא, ולא אגיד דופן לגבה למימר דופן עקומה, והיינו דלא סברי בה למימר גוד אסיק מחיצתה, כדחזינן בגמרא דסברי למימר לקמן בעמוד גבוה עשרה כו', ומבואר דההכרח לזה מדללא ס"ד להכשיר הכא מדין גוד אסיק, ויעו"ש דדחה והאי דלא סבר למימר נמי באנטצה דנכשרה בגוד אסיק, איכא למימר משום דלאנטצה לית לה צורת מחיצה עולה כלפי מעלה כלל דנימא בה גוד אסיק אצל בעמוד אית לה עכ"ל.

ובגדר הך דינא, מבואר בלשון המכתם דהיינו משום ד'לא אגיד דופן לגבה למימר דופן עקומה', והיינו דהא חזינן לקמן (י"א) דס"ד דלא אמרינן דופן עקומה אלא בבית שנפחת דהני מחיצות לבית עבידן ופירש רש"י הלכך שדינן מחיצות צתר סוכה על ידי עיקום, וס"ל לרי"ץ גיאאות, דהיכא דהסוכה הויא רשות חלוקה צפני עצמה, ל"ש לנרף את הדפנות החיצוניות להך רשות.

הריטב"א דגדר דופן עקומה 'שרואים דופן זה דרחוקה בתוך ארבע אמות כאילו היתה מתחלתה סמוכה לסכך אלא שנחטקמה ונחטקה ונעשה מקצתה סכך' והא ל"ש אלא דדופן ממש [ועוד תי' האחרו' ע"פ משמעות הר"ן (ד"ב, צ"ב מדפה"ר) דגוד אסיק לא מהני כלל בסוכה כיון דצעין מחיצות ניכרות כעין דירה, והא דסגי במחיצות י' טפחים שאין מגיעות לסכך משום דלא צעין כלל טפי, אך לשיטת הריטב"א (טו"א) דמהני גוד אסיק בסוכה וזהו יסוד הכשרא דדפנות שאין מגיעות לסכך, לכאור' ז"ל כנ"ל].

ביאור שיטת הטור - הטור (סי' תלצ) פליג דאף היכא דאין דפנות מגיעות לסכך אמרינן דופן עקומה, ולשון הטור שם סכך פסול כו' פחות מד' אמות כשירה דאמרינן דופן עקומה אפילו אין הדופן אלא עשרה טפחים והגג גבוה ממנו הרבה שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז נאמר דופן עקומה עכ"ל, וריהטת לשונו משמע דטעמא דמילתא משום דתחילה אמרינן גוד אסיק, ושז מצינו לדון דהסכך הפסול הוי המשך הדופן שנתעקס.

אולם יעוין צטור לקמן שם וז"ל אם סכך פסול מפסיק ציניהם ונשאר אצל הפתח הכשר סוכה אם יש מסכך הכשר של זד הפתח עד הדופן האמנעי פחות מד' אמות הכל כשר הזד הפנימי שקרוצ לדופן שהרי יש לו ג' דפנות והזד החיצון ע"י דופן עקומה, שאנו רואין דופן האמנעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון ומ"מ לא נפסל הפנימי שנאמר כיון שאנו רואין דופן האמנעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון הרי נשאר הפנימי בלא דופן דנהי דאמרינן רואין מ"מ במקומו נשאר ומכשיר גם זד הפנימי עכ"ל, ובלשון הטור הכא מבואר להדיא דגדר דין דופן עקומה היינו דרואין את הדופן כאילו נתקרב, וכשיטת התוס' הרא"ש בסוגין (ואף בדפסקים העתיק שיטת רש"י בשתיקה) ומה"ט דן לפסול את הזד הפנימי שהרי ע"י דדיינין דין דופן עקומה נמצא דהוי בלא דופן, אלא דכתב הטור דכיון דהוי רואין בעלמא, אכתי מהני גם לזד החיצון [ולכאורה הוצרך לזה בגוונא דהוי תרתי דסתרי ויעוין לעיל ולהלן].

ולכאורה לדרכך זו מבואר צפשיטות הא דאמרינן דופן עקומה אף היכא דאין דפנות מגיעות לסכך, וכדמשמע מדברי הריטב"א והר"ן דלדרך זו מודו דאמרינן דופן עקומה אף היכא דאין דפנות מגיעות לסכך, אך ז"ב א"כ אמאי הוצרך הטור צריש דבריו לצבאר הא ד'אנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז נאמר דופן עקומה', דמשמע דלא מצינן לדון דופן עקומה אלא אחר שנאמר דאנו רואין הדופן כאילו עולה למעלה, ולכאור' י"ל דלרווחא דמילתא נקיט, דאף להנך

רוח ורוח פסולה פחות מארבע אמות כשרה - הנה דעת רוב האחרו' דאף באיטצבא מן הלך דבעינן לדין דופן עקומה, דקי"ל ללא מני לישב תחת הסכך ללך הדופן כיון דחשבינן ליה כדופן (או מספרת תהרא"ש) מ"מ ללך הפתח כשרה כל הסוכה מדין פסל (ויעוין בפמ"ג סי' תרלג א"א סק"ו) אך דנו האחרו' בגוונא דליכא ד' לפנות, וליכא ד' אמות אף ברוח רביעית, דלכאורה בכה"ג כיון דסגי לזון דין דופן עקומה בשאר ג' רוחות, מני לישב ברוח רביעית אף חוץ לאיטצבא (ויעוין בשפת אמת ולהלן) אך יש לדון אי מני לישב בצ' הרוחות, בזה אחר זה, ויעוין בבכורו יעקב (סי' תרלג סק"ט) דנסתפק בזה והניח בצ"ע, אך בצ' בני אדם כתב דודאי שרי, ודימה למצואר בדברי הטור (סי' תרלג) והרא"ש (סי' לג) הני"ל היכא דסכך פסול חולק הסוכה ואיכא הכשר סוכה בפנימי וצחי"ן וליכא ד' אמות מדופן האמנעי עד לזידו החי"ן, דמכשרינן אף לחי"ן מדין דופן עקומה, ואעפ"כ אף הפנימי כשר' [והאחרו' דנו עוד בזליה הראשון אם אכל מחנית השיעור במקום זה ומחנית במקום האחר, ויעוין עוד בהערות בסוגין דין בצ' בני אדם אי האחד מני להוציא את חצירו בצרכת לישב בסוכה, ואף בצרכת המצות אע"פ שיצא מוציא ואפילו אינו מחויב כלל וא"כ אף כשהוא חוץ לסוכה יכול להוציא את חצירו, זייד שם לכיון דכלפי המזרח חצירו חוץ לסוכה, לא מני להוציא יעו"ש, ויל"ד עוד בגוונא דליכא דין ערבות (וכגון בנשים לר"ת דנשים מצרכות, דבזה לכאו' ליכא ערבות לכו"ע ואף אי במידי דנשים מצרכות אף בנשים איכא ערבות)].

והאחרו' דנו עוד, בגוונא דהסוכה ארוכה יותר משיעור ז' טפחים, דלכאורה סגי לזון דופן עקומה כנגד שיעור סוכה, והשאר יוכשר מדין פסל, וא"כ שוב יש להכשיר כולה, דלעולם מנינן לזון דהחלק האחר הוא נידון כדופן עקומה, ויעוין בפרי מגדים (סי' תרלג א"א סק"ו) דנסתפק בזה, אך המחלה"ש והבכורו יעקב שם הסיקו דלא מכשרינן בזה, ויעוין עוד בשפת אמת בסוגין דהאריך בזה.

מאי קא משמע לן דאמרינן דופן עקומה תנינא בית שנפחת כו' מהו דתימא התם הוא דחזיא לדופן אבל הכא דלא חזיא לדופן אימא לא קא משמע לן - נראה לכאורה מלשון הגמ' דבסוכה הגבוהה מעשרים אמה איכא חסרון בדופן, וכן נראה מלשון רש"י בכל הסוגיא (ויעוין עוד בחי' הרא"ה והריטב"א) ועמדו האח' דהא לרבה ור' זירא לכאו' ליכא פסול אלא בסכך, ואף לרצא דטעמא משום קבע יל"ד אי הוי פסול בסכך או בדפנות או בתרווייהו, ויעוין משנ"ת לעיל.

אך הראשונים ביארו דברי הגמ' באופנים אחרים, יעוין בתוס' רי"ד (וכן בפסקי הרי"ד) דביאר וז"ל מהו דתימא הני מילי התם דחזיא לדופן, פירוש כגון שירי התקרה שנשתיירו סביב שיש לומר נעקם הכותל והאי תקרה ראש הכותל היא, אצל הכא דלא חזיא לדופן פירוש שקרקע עולם מפסיק בין הדופן ובין האטצבא ואין לומר בקרקע עולם שנעשה ממנו דופן עקומה קמ"ל דאמרינן עכ"ל, ובס' משנת אליהו (סי' ה' סק"ו) כתב לצאר כוונתו, דהוקשה לו דמאי מהני דין דופן עקומה והא אכתי הדופן גבוהה מכ' אמה, אלא דהכא גדר הדין דהדופן מתחלת משפת האיטצבא ויורדת ומתעקמת לקרקע עולם ומתחצרת לדופן (כמין ח' הפוכה) וכיון דמקצה האיטצבא לראש הדופן ליכא כ' אמה לא חשיבא גבוהה מכ' אמה, אף דבאמצעה מתעקמת ומתעגלת ועי"ז אורכה למעלה מכ' אמה יעו"ש.

והראב"ה (סי' תרא) ביאר וז"ל איטריך לאשמועינן דאפילו בדופן רעוע ועוד דלא חזיא לדופן מהני לכל זד ולא דמי לבית שנפחת וסיכך על גביו, שלשם חזיא לדופן ויש דפנות טובות ובריאות עכ"ל, והמאירי ביאר וז"ל למדת שלא סוף דבר לזון כהלכת דופן עקומה בדופן הראוי לדירה כגון כותל בית וכמו שאמרו בבית שנפחת וסיכך על גביו שכל שאין בין כותל הבית לסכך ד' אמות כשרה אלא אף בכותל שלא נעשה לדירה כן עכ"ל.

היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה איצטבא באמצעיתה אם יש משפת איצטבא ולדופן ארבע אמות לכל

¹ ויעוין לעיל דמלשון הטור שם 'ומ"מ לא נפסל הפנימי שנאמר כיון שאנו רואין דופן האמנעי כאילו הוא אצל הכשר החי"ן הרי נשאר הפנימי בלא דופן דנהי דאמרינן רואין מ"מ במקומו נשאר ומכשיר גם כן הפנימי' משמע לכאורה דמנינן להכשיר אף תרווייהו כאחד, ואף לאדם אחד בבית אחת, וכגון שראשו בלך זה ורוב גופו בלך זה, ומשום דאזיל בתוס' הרא"ש דגדר דופן עקומה דמקרבין הדופן, ומ"מ חשיבא דופן גם במקומה [אלא דבאיטצבא דבעינן לדין פסל, כיון דחזינן לדופן כאילו נתקרבה, נקט הרא"ש דשוב הרי היא חוצצת בין האיטצבא לשאר הסוכה, ואף דלא נתקרבה ממש אלא רואין בעלמא, אך הכא דלא בעינן לדין פסל, ס"ל להטור דאף דבעינן לזון דנתקרבה וחשיבא דופן גם ללך החי"ן, מ"מ אכתי דיינינן לה כדופן גם ללך הפנימי] אך לענין להכשיר לב' בני אדם (ובפשוטו אף לאדם אחד בזא"ז) לכאורה לא בעינן להך טעמא ד'מכל מקום במקומו נשאר ומכשיר גם כן הפנימי' אלא דלענין היושב בלך הפנימי אין צריך כלל לדון דין דופן עקומה, ויעוין במג"א (סי' תרלג סק"ו).